

Література

1. Альрифай А. И. Роль артикля в субстантивных конструкциях современного английского языка типа N₁ of N₂: Автореф. дис. ... канд. филол. н.: 10.02.04. – Л., 1990. – 23 с.
2. Арнольд И.В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика её исследования. – Л., 1966. – 192 с.
3. Бедер И.Я. Структурная ёмкость группы существительного в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. н.: 10.02.04. – Л., 1974. – 21 с.
4. Варламова Н. И. Словосочетания типа “существительное + предлог + существительное” в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. н.: 10.02.04. – Л., 1971. – 25 с.
5. Иванов П. В. Факторы, обуславливающие значение существительного в словосочетании современного английского языка: Автореф. дис. ... канд. филол. н.: 10.02.04. – Тула, 1965. – 18 с.
6. Иртеньева Н. Ф. Именная фраза с предименными атрибутами в современном английском языке. – Дис. ... д. филол. н.: 10.02.04. – М., 1977. – 162 с.
7. Кауль М. Р. К вопросу об объеме субстантивного словосочетания // Статистическая лексикография и учебный процесс. – К., 1990. – С. 99 - 105.
8. Лихошерст Н. И. Субстантивные словосочетания типа N₁ of N₂ в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. н.: 10.02.04. – К., 1971. – 23 с.
9. Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990. – С. 239.
10. Почепцов Г.Г. Конструктивный анализ структуры предложения. – К., 1976. – 148 с.
11. Ревзин И. И. Модели языка. – К., 1962. – 165 с.
12. Частотный словарь сочетаемости современного английского языка. Принципы составления словаря / Н.О. Волкова, Р.З. Гинзбург, В.С. Перебийнос, С.С. Санкин. – М., 1971. – Ч. 1. – 76 с.
13. Ярцева В. Н. Предложение и словосочетание // Вопросы грамматического строя. – М., 1955. – 452 с.
14. Dewey G.A. A Relative Frequency of English Speech Sounds. – Cambridge: Harvard University Press. – 1923. – 146 p.
15. Chatman S. Pre-adjectives in the English Nominal Phrase // American Speech. – Vol. 35. – 342 p.
16. Irtenyeva N.F., Shapkin A.P., Blokh M.J. The Structure of the English Sentence. – М., 1969. – 160 p.
17. Thomas O. Transformational Grammar and the Teacher of English. – New York, 1965. – 240 p.

Адреса для листування:

43000, Луцьк, вул. Винниченка 16, кв. 11.
e-mail: ira421@operamail.com

Статтю подано до редколегії
15.01.2002 р.

УДК 420-314.1

Н.В. Єфремова – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри практики англійської мови Волинського державного університету імені Лесі Українки

Особливості семантичного протиставлення дієслів-синонімів, які позначають дію

Роботу виконано на кафедрі практики англійської мови ВДУ ім. Лесі Українки

У статті зроблено спробу виявити залежність семантичного протиставлення, характеру диференційних ознак, що лежать у його основі, їх місця в структурі лексичного значення від поняттєво-синонімічної зони, до якої входять дієслова-синоніми, що позначають дію.

Ключові слова: дієслова-синоніми, синонімічний ряд, семантичне протиставлення, диференційна ознака, семантичний компонент.

Yefremova N.V. The Semantic Oppositive Features of English Verbal Synonyms Denoting Action. The prime aim of this article lies in revealing the interdependence between the characteristics of distinctive features

involved in describing the points of difference in the synonymic series of English verbs denoting action and the conceptual synonymic zone these verbs belong to.

Key words: verbal synonyms, synonymic series, semantic opposition, distinctive feature, semantic component.

Цілеспрямована дія є не тільки здійснюваною діяльністю, а й реалізацією себе самої через операцію або певну кількість операцій. Тому найбільшу кількість поняттєво-синонімічних зон (угруповань синонімічних рядів, об'єднаних спільним поняттям) виділяємо в межах номінативного класу дієслів-синонімів, які позначають дію. До центрального типу дій належить цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт [1, 78]; цей вплив має свої мотиви та цілі, його результатом є зміни, які відбуваються в об'єкті. Це дає нам підстави для виділення таких поняттєво-синонімічних зон із семантикою впливу на об'єкт дії: 1) вплив / фізичний вплив; 2) емоційний вплив; 3) ментальний вплив; 4) надання; 5) розподіл та вибір об'єктів навколишнього середовища; 6) спонукання до дії / перешкоджання дії; 7) покарання; 8) створення; 9) здійснення; 10) набуття.

Дієслова-синоніми, які входять до названих зон, мають певні особливості. Вони полягають у тому, що в межах кожної із зон виділяються дві групи дієслів-синонімів. Перша група характеризується чіткою суб'єктно-об'єктною спрямованістю дії. Це відображається у збігові семантичної та синтаксичної перехідності. До цієї групи входять синонімічні ряди:

- *press, bear, bear down, squeeze, crowd, jam* – “to exert pressure upon something or someone continuously or for a length of time” [5, 631];
- *trouble, distress, ail* – “to cause to be uneasy or upset” [5, 835];
- *puzzle, perplex, mystify, bewilder, distract, nonplus, confound, dumbfound* – “to disturb and baffle mentally or throw into mental confusion” [5, 654-655];
- *transfer, convey, alienate, deed* – “to make over property from one owner to another” [5, 829];
- *stir, rouse, arouse, awaken, waken, rally* – “to cause to shift from quiescence or torpor into activity” [5, 779];
- *penalize, fine, amerce, mulct* – “to punish by depriving of something” [5, 779];
- *invent, create, discover* – “to bring into being something new” [5, 464];
- *perform, execute, discharge, accomplish, achieve, effect, fulfill* – “to carry out or into effect” [5, 603] та інші.

Дієслова іншої групи характеризуються акціонально-статальною семантикою залежно від їх перехідного/неперехідного уживання. Семантика речень, у яких дієслова-синоніми цієї групи виступають як перехідні, відображає ситуацію, де агенс виконує якусь дію над пацієнтом (впливає на нього), тобто простежується суб'єктно-об'єктна спрямованість дії. Характерною особливістю цих лексичних одиниць є те, що невід'ємною частиною їх семантики виступає каузативність, відображена в загальних тлумаченнях синонімічних рядів семантичним компонентом “cause”, та набуття або втрата якоїсь ознаки або зміна значення якого-небудь параметра, носіями яких є семантичні компоненти “to make” “to become”. У тих реченнях, де дієслова-синоніми вживаються як неперехідні, реалізується статальний аспект їх семантики, це дає змогу говорити про них уже як про дієслова суб'єктної спрямованості, тобто семантична неперехідність збігається з синтаксичною неперехідністю, і дієслово вказує на зміну в стані пацієнта. Зміна відбувається під впливом певної дії, у той час, як причина цієї дії та її суб'єкт залишаються невідомими або імплікуються.

Прикладами дієслів-синонімів, які складають цю групу, є: *harden, solidify, indurate, petrify, cake* – “to make or become physically hard or solid” [5, 392]; *weaken, enfeeble, deliberate, undermine, sap, cripple, disable* – “to lose or cause to lose strength, vigor, or energy” [5, 870]; *tire, weary, fatigue, exhaust, jade, fag, tucker* – “to make or become disinclined or unable to continue because of loss of strength or endurance” [5, 826]; *restore, revive, revivify, resuscitate* – “to regain or cause to regain signs of life and vigor” [5, 460]; *join, conjoin, combine, unite, connect, link, associate, relate* – “to attach or fasten one thing to another or several things to each other or to become so attached or fastened” [5, 472] та інші.

Простежимо, як семантичне протиставлення реалізується в синонімічних рядах з семантикою цілеспрямованого впливу на об'єкт дії.

Поняттєво-синонімічна зона “вплив / фізичний вплив” включає 176 синонімічні ряди, з них 33 мають однорідну структуру, 17 – пересічну, 126 – комбіновану [2]. Дієслова-синоніми

протиставляються за такими диференційними семантичними ознаками (ДСО) “спосіб дії”, “результат дії”, “мета дії”, “характеристика суб’єкта дії”, “засіб дії”, “характер дії”, “характеристика об’єкта дії”, “місце дії”, “інструмент дії”, “причина дії”.

Наведемо приклад.

Синонімічний ряд *maim, cripple, mutilate, batter, mangle* входить до поняттєво-синонімічної зони “фізичний вплив” і має загальне тлумачення “*to injure the body or an object so severely as to leave permanent or long-lasting effects*” (нанести серйозні та довготривалі пошкодження). Носієм тематичної родової ознаки “фізичний вплив” є семантичний компонент “*to injure*” [5, 515].

Комбінована структура цього синонімічного ряду визначається наявністю синонімічних опозицій ЕО₁, ЕО₂, ЕО₃ [3]. Членами ЕО₁ є всі дієслова-синоніми, які протиставляються за ДСО “результат дії”. Носіями цієї ДСО в словникових тлумаченнях синонімів є семантичні компоненти (СК) “*the loss, the destruction*”, “*the loss or serious impairment*”, “*removal*”, “*bruises deeply, deforms, or mutilates*”, “*deep wounds or laceration*”. У межах однієї з ЕО₂ протиставляються дієслова-синоніми *mutilate, batter, mangle*. ДСО, що є основою для цього, є “спосіб дії”. СК “*the cutting off*”, “*a pounding*”, “*a tearing or crushing*” є носіями цієї ДСО. Інша ДСО – “характеристика об’єкта дії” є основою для протиставлення дієслів-синонімів *maim, cripple* та *mutilate* в межах ще однієї ЕО₂. СК, що відображають цю ДСО, є “*a limb or member*”, “*a leg or arm or part of one*”, “*a part [...] of a person or a thing*”. Як бачимо, члени наведеного вище синонімічного ряду розрізняються як учасниками, так і характеристиками дії. ДСО, які є основою для цього, входять до сигніфікату їх лексичних значень.

Поняттєво-синонімічна зона “емоційний вплив” представлена 36 синонімічними рядами, члени яких протиставляються за такими ДСО: “спосіб дії”, “характер дії”, “характеристика суб’єкта дії”, “наміри суб’єкта дії”, “характеристика об’єкта дії”, “передумови дії”, “мотивація дії”, “ефект дії”, “засіб дії”, “наслідок дії”, “причина дії”, “результат дії”, та за експресивною диференційною ознакою. З цих синонімічних рядів однорідну структуру мають 8, пересічну – 5, комбіновану – 23.

Наведемо приклад семантичного протиставлення дієслів-синонімів у синонімічному ряді, що входить до поняттєво-синонімічної зони “емоційний вплив”. Дієслова-синоніми *dismay, appall, horrify, daunt* мають загальне тлумачення “*to unnerve and check or deter by arousing fear, apprehension, or aversion*” (нервувати, стримувати, викликаючи страх та погані передчуття). Тематичну родову ознаку “емоційний вплив” відображає семантичний компонент “*unnerve*” [5, 255-256].

Синонімічні опозиції ЕО₁ та КО, які ми виявляємо в цьому синонімічному ряді, визначають його комбіновану структуру. ЕО₁ встановлюємо за ДСО “характеристика суб’єкта дії”. Зауважимо, що в цьому випадку емоційний вплив на об’єкт здійснює не тільки істота, а й подія, життєва ситуація, те, чого об’єкт не в змозі змінити. Носіями цієї ДСО є СК “*a prospect is terrifying*” “*how to deal with a situation*”, “*something that perturbs, confounds, or shocks, yet is beyond one’s power to alter*”, “*what is ghastly or hideously offensive*” “*someone or something that crows or subdues*”.

КО встановлюємо за ДСО “наслідок дії” між дієсловами-синонімами *dismay, appall, horrify*, з одного боку, та *daunt*, – з іншого. Якщо *dismay, appall, horrify* вказують на втрату сміливості, страх та неможливість опанувати себе, то *daunt* передбачає наявність певних спроб щось зробити, які вимагають мужності. Носіями ДСО “наслідок дії” є СК “*a loss of power to proceed*”, “*overwhelming and paralyzing dread or terror*”, “*a reaction of horror or of shuddering revulsion*”, “*an attempt to do something that requires courage*”. Як бачимо, ДСО, що за ними протиставляються дієслова-синоніми, входять до сигніфікату їх лексичних значень.

Дієслова-синоніми з семантикою ментального впливу представлені п’ятьма синонімічними рядами: *confuse, muddle, addle, befuddle; discompose, disquiet, disturb, perturb, agitate, upset; implant, inculcate, instill; inform, acquaint, apprise, notify; puzzle, perplex, mystify, bewilder, distract, nonplus, confound, dumbfound*. Синонімічні ряди *confuse, muddle, addle, fuddle, befuddle; discompose, disquiet, disturb, perturb, agitate, upset; puzzle, perplex, mystify, bewilder, distract, nonplus, confound, dumbfound* мають комбіновану структуру. Для двох інших характерна однорідна структура синонімічного ряду. Протиставлення відбувається на основі ДСО “причина дії”, “результат дії”, “спосіб дії”, “наміри суб’єкта дії”, “характеристика об’єкта дії”.

Цілеспрямований вплив суб’єкта на об’єкт дії простежуємо також у синонімічних рядах англійських дієслів із семантикою надання. До цієї поняттєво-синонімічної зони входить 16 синонімічних рядів англійських дієслів. Це *give, present, donate, bestow, confer, afford; grant, concede,*

vouchsafe, accord, award; pay, compensate, remunerate, satisfy, reimburse, indemnify, repay, recompense; spend, expend, disburse; waste, squander, dissipate, fritter, consume та інші. 4 з них мають однорідну структуру, 3 – пересічну, 9 – комбіновану.

ДСО, що за ними протиставляються дієслова-синоніми, які входять до цієї поняттєво-синонімічної зони, стосуються учасників дії та її власних характеристик. Для синонімів із вказівкою на надання характерне збільшення кількості учасників дії за рахунок її адресата. Отже, ДСО “характеристика адресата дії” є ще однією ознакою – основою для семантичного протиставлення дієслів-синонімів.

Наведемо приклад.

Синонімічний ряд *grant, concede, vouchsafe, accord, award* має загальне тлумачення “*to give as a favor or as a right*” (дати по праву або у вигляді допомоги). Носієм тематичної родової ознаки “надання” є семантичний компонент “*to give*” [5, 380-381].

У структурі цього синонімічного ряду виявляємо ЕО₁ та дві ЕО₂. Це дає нам змогу визначити його як такий, що має комбіновану структуру. ЕО₁ встановлюємо за ДСО “характеристика об’єкта дії”. Її носіями в тлумаченнях синонімів-членів ряду є СК “*something that is requested or demanded and that could be withheld*”, “*something claimed or expected as a right, prerogative, or possession*”, “*something prayed for, begged for or expected as a courtesy*”, “*something admittedly his due or in keeping with his character or states*”, “*something that is deserved or merited*”. Членами однієї з ЕО₂ є дієслова-синоніми *grant, concede, vouchsafe, award*. Вони протиставляються за ДСО “характеристика адресата дії”. СК, що відображають цю ДСО в тлумаченні синонімів, є “*a claimant or a petitioner and often a subordinate*”, “*some compelling force in the claim or the claimant*”, “*a person inferior in dignity or station*”, “*deserved or merited*”. Іншу ЕО₂ встановлюємо за ДСО “характеристика суб’єкта дії”. Її членами є синоніми *concede та award*. У тлумаченні даних дієслів ця ДСО представлена СК “*one yields it with reluctance*”, “*judges in a contest or competition*”. Всі названі вище ДСО, за якими розрізняються дієслова-синоніми, належать до сигніфікату їх лексичних значень.

Поняттєво-синонімічна зона “розподіл та вибір об’єктів навколишнього середовища” представлена шістьма синонімічними рядами: *allot, assign, apportion, allocate; assort, sort, classify, pigeonhole; choose, select, elect, opt. pick, cull, prefer, single; class, grade, rank, rate, gradate; designate, name, nominate, elect, appoint; distribute, dispense, divide, deal, dole*. 2 з них мають однорідну структуру, а 4 – комбіновану. Семантичне протиставлення дієслів-синонімів відбувається за ДСО “спосіб дії”, “характер дії”, “характеристика об’єкта дії”, “мета дії”.

Поняттєво-синонімічна зона “спонукання до дії / перешкоджання дії” представлена 25 синонімічними рядами, 3 з яких мають однорідну структуру, 6 – пересічну, 16 – комбіновану. Дієслова-синоніми протиставляються за ДСО “характер дії”, “спосіб дії”, “характеристика суб’єкта дії”, “характеристика об’єкта дії”, “причина дії”, “наміри суб’єкта дії”, “результат дії”, “мотивація дії”, “передумови дії”.

Поняттєво-синонімічна зона “покарання” є нечисленною. Вона включає такі синонімічні ряди: *avenge, revenge; imprison, incarcerate, jail, immure, intern; penalize, fine, amerce, mulct; punish, chastise, castigate, chasten, discipline, correct; sentence, condemn, damn, doom, prescribe*. 2 з них мають однорідну структуру, а 3 – комбіновану. ДСО “спосіб дії”, “характер дії”, “характеристика об’єкта дії”, “мотивація дії”, “наслідок дії”, “причина дії”, “наміри суб’єкта дії”, та оцінно-емотивна ДО є основою для семантичного протиставлення дієслів-синонімів.

8 синонімічних рядів складають поняттєво-синонімічну зону “створення”. Це *bear, produce, yield, turn out; build, construct, erect, frame, raise, rear; edit, compile, revise, redact, rewrite, adapt; generate, engender, breed, beget, get, sire, procreate, propagate, reproduce; found, establish, institute, organize; invent, create, discover; make, form, shape, fashion, fabricate, manufacture, forge; realize, actualize, embody, incarnate; materialize, externalize, objectify; hypostatize, reify*. 7 з них мають комбіновану структуру, 1 – однорідну. Дієслова-синоніми протиставляються за ДСО “передумови дії”, “результат дії”, “спосіб дії”, “характеристика об’єкта дії”, “характеристика суб’єкта дії”, “характер дії”.

Поняттєво-синонімічна зона “здійснення” включає 5 синонімічних рядів: *act, behave, work, operate, function, react; behave, conduct, comport, demean, deport, acquit, quit; enforce, implement;*

perform, execute, discharge, accomplish, achieve, effect, fulfil; practice, exercise, drill. Три з них мають однорідну структуру, а два – комбіновану.

В основі семантичного протиставлення наведених вище дієслів-синонімів лежать такі ДСО: “характер дії”, “спосіб дії”, “характеристика суб’єкта дії”, “характеристика об’єкта дії”, “мета дії”, “результат дії”.

До поняттєво-синонімічної зони “набуття” входять 15 синонімічних рядів, члени яких протиставляються за ДСО “спосіб дії”, “характер дії”, “характеристика суб’єкта дії”, “характеристика об’єкта дії”, “мета дії”, “результат дії” та експресивною ДО. З синонімічні ряди цієї зони мають однорідну структуру, 4 – пересічну, та 8 – комбіновану.

До центрального типу дій, окрім цілеспрямованого впливу суб’єкта на об’єкт, ми відносимо також зовнішню активність суб’єкта дії, що не є спрямованою на об’єкт. На думку Г.А.Уфимцевої, таку дію позначають суб’єктні дієслова, у яких дія замикається в суб’єкті, характеризує тільки суб’єкт та його ознаки. Такі дієслова є семантично самодостатніми [4, 129]. Дієслова-синоніми, у семантиці яких відображена зовнішня активність суб’єкта дії, об’єднуються в такі поняттєво-синонімічні зони: 1) рух, переміщення суб’єкта дії в просторі; 2) мовленнєва дія; 3) вираження емоцій та фізичного стану суб’єкта дії; 4) етичні вчинки людини; 5) демонстрація / приховування.

Наведемо приклад семантичного протиставлення дієслів-синонімів – членів поняттєво-синонімічної зони руху, переміщення в просторі. До цієї зони входить 41 синонімічний ряд. Це *alight, light, land, perch, roost; approach, near, approximate; descend, dismount, alight; fly, dart, float, skim, scud, shoot, sail; lift, raise, rear, elevate, hoist, heave, boost; reel, whirl, stagger, totter; rise, arise, ascend, mount, soar, tower, rocket, levitate, surge; stumble, trip, blunder, lurch, flounder, lumber, galumph, lollop, bumble; wallow, welter, grovel* та інші. ДСО, за якими протиставляються дієслова-синоніми, вказують на характер суб’єкта дії, місце дії, початкову та кінцеву точки, спосіб, характер, мету, мотивацію, передумови, результат дії. Однорідну структуру мають 10 синонімічних рядів, що входять до цієї зони, пересічну – 5, комбіновану – 26.

Наведемо приклад.

Дієслова *creep* та *crawl* синонімічні в значенні “*to move slowly along the surface in a prone or crouching position*” (повільно рухатись по поверхні, нагнувшись чи розпластавшись). Носієм тематичної родової ознаки в загальному тлумаченні синонімічного ряду є семантичний компонент “*to move*” [5, 198].

Дієслова-синоніми *creep* та *crawl* є членами двох EO_1 та PO_2 , це вказує на однорідну структуру даного синонімічного ряду. ДСО, за якими вони протиставляються в межах EO_1 , є “характеристика суб’єкта дії” та “спосіб дії”. Ці ДСО відображені в тлумаченні синонімів СК “*of quadrupeds or of human beings*”, “*of elongated animals with no legs or with many small legs*”; “*who move on all fours*”, “*seem to move by drawing the body along the ground or surface*”. PO_2 базується на наявності ДСО “характер дії” (її носієм є СК “*stealthily or silently*”) в структурі сигніфікату лексичного значення дієслова *creep*; воно є маркованим членом цієї опозиції. Як бачимо, всі ДСО, на основі яких протиставляються дієслова-синоніми, входять до сигніфікату їх лексичних значень.

Дієслова-синоніми, що характеризують тільки суб’єкт дії, входять також до поняттєво-синонімічної зони для позначення мовленнєвої дії: *answer, respond, reply, rejoin, retort; chat, gab, chatter, patter, prate, prattle, babble, gabble, jabber, gibber; discuss, argue, debate, dispute, agitate; gossip, blab, tattle; mention, name, instance, specify; relate, rehearse, recite, recount, narrate, describe, state, retort; shout, yell, shriek, scream, screech, squeal, holler, whoop; speak, talk, converse* та інші. Характер цієї дії визначає специфіку ДСО, що за ними протиставляються дієслова-синоніми: “наміри суб’єкта дії”, “причина дії”, “передумови дії”, “продовженість дії”: “характеристика суб’єкта дії”, “мета дії”, “мотивація дії”, “спосіб дії”, “результат дії”. Додатковим учасником ситуації мовлення, позначеної відповідним дієсловом, може бути адресат дії, тобто особа, якій передається інформація.

З 34 синонімічного ряду, який складає цю зону 8 рядів мають однорідну структуру, 4 – пересічну, 22 – комбіновану.

Розглянемо приклад семантичного протиставлення дієслів-синонімів у поняттєво-синонімічній зоні “мовленнєва дія”.

Дієслова *address, accost, greet, salute, hail* синонімічні в значенні “*to speak to or less often to write or make a sign to a person in recognition or in order to obtain recognition*” (говорити, підіє нусати чи

подавати знак особі). У загальному тлумаченні цього синонімічного ряду тематична родова ознака “мовленнева дія” виражається семантичним компонентом “to speak or to write” [5, 19].

Комбінована структура цього синонімічного ряду визначається наявністю ЕО₁ та двох КО. У межах ЕО₁ дієслова-синоніми протиставляються за ДСО “спосіб дії”, що входить до сигніфікату їх лексичних значень. Носіями цієї ознаки в тлумаченнях синонімів є СК “length of speech or communication”, “speaking first or without being introduced”, “welcoming is to be suggested”, “observance of courtesies demanded by custom”, “calling out especially from a distance”. ДСО “наміри суб’єкта дії” є основою для протиставлення синонімів *accost*, – з одного боку, та *greet, hail*, – з іншого, в межах КО. Це відображено в СК “evil intent” “friendliness, goodwill, or cordiality”, “heartiness, joyousness”.

У межах іншої КО дієслова-синоніми протиставляються за ДСО “характер дії”. Членами цієї опозиції є *address, salute* (вони вказують на формальність дії), – з одного боку, та *accost, greet, hail*, які передбачають неформальне спілкування, – з іншого. У тлумаченнях дієслів-синонімів ДСО “характер дії” представлена СК “formality”, “ceremoniousness”, “absence of formality”, “friendliness”, “joyousness”. ДСО, що за ними дієслова-синоніми протиставляються в межах контрастивних опозицій, також є складовими сигніфікату їх лексичних значень.

Поняттєво-синонімічна зона із семантикою вираження емоцій та фізичного стану включає 17 синонімічних рядів англійських дієслів, які характеризують суб’єкт дії. До цієї зони входять синонімічні ряди: *applaud, cheer, root; cry, weep, wail, keen, whimper, blubber; commend, recommend, applaud, compliment; deplore, lament, bewail, bemoan; grieve, mourn, sorrow; scoff, jeer, gibe, flear, gird, sneer, flout; sigh, sob, moan, groan; smile, grin, simper, smirk; thrill, electrify, enthuse* та інші. ДСО, що є основою для протиставлення синонімів, виражають як основні властивості суб’єкта, так і особливості самої дії. Це “спосіб дії”, “мотивація дії”, “характер дії”, “причина дії”, “характеристика суб’єкта дії”, “характеристика об’єкта дії”, “результат дії” та експресивна ДО. Однорідна структура характерна для 3 синонімічних рядів цієї зони, пересічна – 3, комбінована – 11.

Наведемо приклад.

Синонімічний ряд *applaud, cheer, root* має загальне тлумачення “to demonstrate one’s feeling, especially one’s approbation or joy, audibly and enthusiastically” (демонструвати почуття, особливо схвалення чи радість, голосно і з ентузіазмом). Носієм тематичної родової ознаки в загальному тлумаченні синонімічного ряду є семантичний компонент “to demonstrate” [5, 53].

У структурі цього синонімічного ряду виявляємо ЕО₂ та дві ПО₂. Це вказує на неї як на комбіновану. ЕО₂ встановлюємо за ДСО “спосіб дії”, що входить до сигніфікату лексичного значення синонімів *applaud* та *cheer*. Носіями цієї ДСО є СК “hand clapping”, “shouting of meaningless words or a set form of words”. У межах ПО₂ синоніми протиставляються за ДСО “мотивація дії” та “характеристика об’єкта дії”. Одна з ПО₂ характеризується протиставленням синонімів *cheer* та *root*, що вказують на підбадьорення як на мотив дії (СК “encourage” в тлумаченні синонімів) і є маркованими членами опозиції, дієслову *applaud*, в тлумаченні якого вказівка на мотив відсутня. У межах іншої ПО₂ синонім *root* протиставляється іншим членам синонімічного ряду, оскільки вказує на характер суб’єкта дії (СК “partisanship”). Така вказівка не є характерною для синонімів *applaud* та *cheer*.

Поняттєво-синонімічна зона “етичні вчинки людини” включає 28 синонімічних рядів. 11 з них мають однорідну структуру, 4 – пересічну, 13 – комбіновану. Дієслова-синоніми протиставляються за ДСО “характеристика об’єкта дії”, “мотивація дії”, “спосіб дії”, “характер дії”, “характеристика суб’єкта дії”, “мета дії”, “причина дії”, “результат дії”, “наміри суб’єкта дії” та за експресивною ДО.

ДСО, за якими протиставляються дієслова-синоніми, що входять до поняттєво-синонімічної зони “демонстрація / приховування” (20 синонімічних рядів) суттєво не відрізняються від ознак, які є основою для протиставлення дієслів-синонімів попередньої зони. Однорідну структуру мають 4 синонімічні ряди, пересічну – 2, комбіновану – 14.

На відміну від зовнішньої активності суб'єкта дії, ознаки якої, хоча вона і не є спрямованою на об'єкт, можна спостерігати і результатом якої є певні зміни, внутрішня активність суб'єкта не спричиняє зміну дійсності. Внутрішню активність суб'єкта дії відображають дієслова-синоніми в поняттєво-синонімічних зонах "ментальна дія" та "оцінка: схвалення/засудження". Поняттєво-синонімічну зону "ментальна дія" представляють 18 синонімічних рядів. Це *add, sum, total, tot, cast, figure, foot; consider, regard, account, reckon, deem; decide, determine, settle, rule, resolve; judge, adjudge, adjudicate, arbitrate; mistake, confuse, confound; remember, recollect, recall, remind, reminisce; solve, resolve, unfold, unravel, decipher* та інші. З них 3 мають однорідну структуру, 5 – пересічну, 10 – комбіновану. Дієслова-синоніми протиставляються за ДСО "спосіб дії", "зміст дії", "характер дії", "характеристика суб'єкта дії", "мета дії", "причина дії", "передумови дії", "наслідок дії".

Наведемо приклад семантичного протиставлення дієслів-синонімів з семантикою ментальної дії. Синонімічний ряд *decide, determine, settle, rule, resolve* має загальне тлумачення "to come or cause to come to a conclusion" (прийти до висновку). Носієм тематичної родової ознаки "ментальна дія" в загальному тлумаченні цього синонімічного ряду є семантичний компонент "conclusion" [5, 215].

У структурі цього синонімічного ряду виявляємо три ЕО₂, це вказує на неї як на пересічну. Першу з цих опозицій встановлюємо за ДСО "характер дії", яка входить до сигніфікату лексичного значення синонімів *decide, settle* та *resolve*. У словникових тлумаченнях синонімів носієм цієї ДСО є такі СК: "arriving at a more or less logical conclusion", "arrival at a mental or logical conclusion", "an expressed or clear decision". Дієслова-синоніми *decide* та *determine* протиставляються в межах ЕО₂ за ДСО "спосіб дії". СК, що виражають цю ознаку, є "previous consideration of a matter", "definitely fixing something". Наприклад, *one decides to give a dinner party but determines the guests to be invited* [5, 215]. ДСО "характеристика суб'єкта дії" є основою для протиставлення дієслів-синонімів *decide, settle, rule* в межах ЕО₂. Носіями цієї ознаки є СК "the person or persons", "the thing or things", "authority, especially the authority of the court", "no individual". Як бачимо, всі диференційні ознаки, за якими протиставляються члени цього синонімічного ряду, є сигніфікативними, тобто знаходяться в ядрі лексичного значення. Це властиве й іншим дієсловам-синонімам, що належать до поняттєво-синонімічної зони "ментальна дія".

До поняттєво-синонімічної зони "оцінка: схвалення/засудження" входять 18 синонімічних рядів. Серед них *appreciate, value, prize, treasure, cherish; regard, respect, esteem, admire; despise, contempt, scorn, disdain, scout; decry, depreciate, disparage, derogate, detract, belittle, minimize; criticize, reprehend, blame, censure, reprobate, condemn, denounce* та інші.

Однорідну структуру мають 6 синонімічних рядів, які входять до цієї поняттєво-синонімічної зони, пересічну – 2, комбіновану – 10.

Дієслова-синоніми протиставляються за такими ДСО: "спосіб дії", "характер дії", "характеристика об'єкта дії", "мета дії", "наслідок дії", а також за експресивною та оцінно-емотивною ДО.

Особливе місце в номінативному класі дієслів-синонімів для позначення дії займає поняттєво-синонімічна зона, яка включає дієслова з семантикою фазовості. Фазові дієслова характеризують протікання дії в часі й указують на її сегментацію на фази початку, продовження і кінця. Відповідно фазові дієслова-синоніми вказують на:

- 1) початок дії: *begin, commence, start, initiate, inaugurate; spring, arise, rise, originate, derive, flow, issue, emanate, proceed, stem; appear, loom, emerge;*
- 2) продовження дії: *continue, last, endure, abide, persist; outlive, outlast, survive;*
- 3) кінець дії: *stop, cease, quit, discontinue, desist; vanish, evanesce, evaporate, disappear, fade.*

Фазові характеристики початку, продовження і кінця взаємопов'язані. Кожна фаза передбачає дві інші: початок імплікує продовження та кінець, кінець містить у собі початок і продовження. Ось чому, на наш погляд, не існує відмінностей у семантичному протиставленні дієслів-синонімів, що

називають різні фази дії. Ця поняттєво-синонімічна зона представлена 12 синонімічними рядами 9 з яких мають однорідну структуру та 3 – комбіновану.

Наведемо приклад дієслівного синонімічного ряду, в семантиці членів якого є вказівка на початок дії. Це *spring, arise, rise, originate, derive, flow, issue, emanate, proceed, stem*. Цей синонімічний ряд має загальне тлумачення "to come up or out of something into existence" (з'явитись або почати існування). Носієм тематичної родової ознаки "початок дії" в загальному тлумаченні синонімічного ряду виступає семантичний компонент "come into existence" [5, 768-769].

Комбінована структура цього синонімічного ряду визначається наявністю двох ПО₂, двох ЕО₂, двох ПО₃ та ГО₂. У межах ПО₂ дієслова-синоніми *emanate* та *stem* протиставляються всім іншим членам ряду, оскільки мають у структурі лексичного значення сигніфікату ДСО "характеристика суб'єкта дії". Носіями цієї ознаки в словникових тлумаченнях синонімів *emanate* та *stem* є СК "immaterial constructions", "things that come into existence through the influence of a predecessor". Це вказує на них як на марковані члени опозиції. Ця ж сама ДСО є основою для протиставлення дієслів *emanate* та *stem* у межах ЕО₂. Дієслово *proceed* протиставляється іншим членам синонімічного ряду в межах іншої ПО₂. Основою для цього є наявність у його сигніфікаті ДСО "місце початку дії", вона відсутня в структурі лексичного значення інших дієслів-синонімів. У словниковому тлумаченні дієслова *proceed* ця ознака виражається за допомогою СК "the place of origin". Дієслова-синоніми *spring, rise, flow, issue, emanate, stem* протиставляються в межах ЕО₂ за ДСО "характер дії". Носіями цієї ознаки в словникових тлумаченнях синонімів є СК "sudden or surprising emergence", "a strong suggestion of ascent", "passage like water, easily or abundantly", "as if from a womb", "connotes the passage of something impalpable or invisible", "a growing out". Дієслова-синоніми *spring* та *derive* протиставляються дієслову *arise* за ДСО "вказівка на стан, що передував дії" в межах ПО₃. У словникових тлумаченнях дієслів-синонімів, які є членами цієї опозиції, вказівка на цю ДСО виявляється завдяки СК "after a period of concealment or hidden existence or preparation", "a prior existence in another form", "no clear suggestion of a prior state". Членами іншої ПО₃ є дієслова-синоніми *originate, derive*. Вони протиставляються за ДСО "вказівка на характер початку дії". Носіями цієї ознаки в словникових тлумаченнях синонімів є СК "a definite source or starting point", "does not imply actual inception". Дієслова-синоніми *flow, issue* протиставляються дієслову *emanate* в межах ГО₂ за експресивною диференційною ознакою, її носієм у словниковому тлумаченні дієслова *emanate* є СК "less". Ця ознака підсилює ДСО "характер причинного зв'язку".

Запропонований виклад дає змогу зробити висновок, що основою семантичного протиставлення дієслів-синонімів для позначення дії є диференційні семантичні ознаки, які входять до сигніфікату лексичних значень дієслів. Характер цих ознак залежить від поняттєво-синонімічної зони, де знаходиться певний синонімічний ряд.

Література

1. Гак В.Г. Номинация действия // Логический анализ языка: Модели действия. – М.: Наука, 1992. – С. 77-84.
2. Єфремова Н.В. Структура синонімічних рядів англійських дієслів з погляду семантичного протиставлення їх членів // Актуальні проблеми менталінгвістики: Наук. зб. – Ч.2.– Черкаси: Вид. від. ЧДУ, 2001. – С. 78-83.
3. Єфремова Н.В. Типологія синонімічних опозицій англійських дієслів // Науковий вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки: Філол. науки. – 2001. – №10. – С. 47-52.
4. Уфимцева А.А. Типы словесных знаков. – М.: Наука, 1974. – 206 с.
5. Merriam Webster's Dictionary of Synonyms. – Springfield, Massachusetts, U.S.A., 1984. – 909 p.

Адреса для листування:

Луцьк, вул. Гулака-Артемівського, 23а/4.

Тел.: 8-03322-4-82-48 (р.); 8-03322-4-89-51 (д.).

Статтю подано до редколегії

15.01.2002 р.